

uformelle påvirkningskanaler. Her må det private kildemateriale inddrages i højere grad, end det hidtil har været tilfældet.

I undersøgelse af beslutningsprocesser er det væsentligt at vide, hvilke sagsområder centraladministrationen har ønsket at øve indflydelse på, og hvilke der blev overladt til lokalsamfundet. Dette spørgsmål synes at have været det svageste i det nordiske projekt. Formentlig har forholdene ændret sig gennem 1700-tallet. Harald Gustafsson fremhæver for egen regning, at det væsentlige for centraladministrationen i 1700-tallet var at få skatterne ind, at få soldaterudskrivningen og retssystemet til at fungere. Alt det øvrige synes han at mene var overladt til lokalsamfundet. Jeg er ikke uenig med ham, når blot centraladministrationens interesse i at skaffe fremgang for næringslivet i sidste halvdel af 1700-tallet medtages i centraladministrationens interessesfære. Dette synspunkt må så først føre til, at undersøgelsen af befolkningens indflydelse må foretages på lokalt niveau, når det drejer sig om disse spørgsmål. Hvilken indflydelse havde bønderne over for præsterne, over for godsejerne og i landsbyfællesskabet? De svenske præster var i modsætning til de danske formænd for de lokale sognekstævner, hvor bønderne også havde sæde. Det har alt andet lige medført en større indflydelse til de danske bønder, men har samtidig betydet, at der kun er bevaret meget få skriftlige kilder til beslutningsprocessen i de danske grandelag.

Det turde være fremgået, at det er en interessant bog, Harald Gustafsson har skrevet som slutsten på det nordiske administrative projekt. Også fordi den rejser en række nye spørgsmål, som bør undersøges.

Birgit Løgstrup

GENA WEINER: De räddade barnen. Om fattiga barn, mödrar och fäder och deras möte med filantropin i Hagalund 1900-1940. Falkenberg, Hjelms Förlag 1995.

Ved Linköping universitet i Sverige etableredes i 1988 en række tværfaglige forskningscentre, herunder et *Tema Barn*. Til dette forskningscenter er nu knyttet 3 professorer, henved 20 doktorander og 7 forskere, ansat på tidsbestemte forskningsprojekter. Med udgangspunkt i fagene historie, antropologi og pædagogik er det lykkedes at skabe et frugtbart forskningsklima, og en række internationalt kendte barndomsforskere har lagt vejen forbi. Denne gensidige idéudveksling på tværs af fag og på tværs af nationale forskningsparadigmer har på det seneste manifesteret sig i fem phd.-afhandlinger, hvoraf de to er faldet indenfor barndommens kulturelle og sociale historie.

Det drejer sig om Maria Sundkvists undersøgelse De vanartade barnen. Mötet mellan barn, föräldrar och Norrköpings barnavårdsnämnd 1903-1925 fra 1994 (omtalt i HT 1995:1 s. 148f.) og om Gena Weiners næsten dugfriske beretning De räddade barnen. Om fattiga barn, mödrar och fäder och deras möte med filantropin i Hagalund 1900-1940.

De næsten identiske titler afspejler, at de to afhandlinger er skrevet ud fra den samme indfaldsvinkel på barndommens kulturelle og sociale historie. Begge forfattere ønsker nemlig at komme fri af 1980'ernes udbredte social control perspektiv på filantropien. Dette paradigme kritiseres for kun at bevæge sig på intentionsplanet og for at se modtagerne af filantropi og offentlig bistand som

passive og bevidstløse. Filantropiens såvel som den offentlige forsorgs historie må istedet ses som et møde mellem individer med forskellige sociale og kulturelle horisonter og interesser. Og i dette møde med følgende forhandlinger er det ikke kun voksne, der deltager. Også børnene spiller en aktiv rolle, når de enten sætter sig til modværg overfor børneværnets forsøg på at få dem på børnehjem, eller når de skriver hjem for at få lov til at besøge deres egen familie eller blive flyttet til en anden plejefamilie.

Det er altså praksis fremfor diskurs og ideale forestillinger, de to forskere har ønsket at undersøge. Derfor den lokalhistoriske indfaldsvinkel – som også udmærker sig ved valget af to områder udenfor Stockholm. Nemlig industribyen Norrköping og arbejderforstaden Hagalund, lige udenfor Stockholms bygrænse. Begge steder vrimlede det med børn omkring århundredskiftet. I 1910 viste folketællingen således, at 41% af indbyggerne i Hagalund var under 15 år.

Afhandlingernes empiriske genstandsfelter ligger tæt op af hinanden. Hos Maria Sundkvist var det værgerådene – dvs. det tidlige børneværn. Hos Gena Weiner er det børneplejestationer – på svensk Mjölkdroppe efter de franske Gouttes de lait – såvel som Barnavårdsbyråen, hvilket ikke har noget egentlig dansk modstykke, men måske kan lignes med Børnenes kontor. Hos Maria Sundkvist drejede det sig om den offentlige forsorg, hos Gena Weiner om den private og dens overgang til stat og kommune. De to afhandlinger kompletterer således hinanden – uanset deres historiske udgangspunkt befinder sig to forskellige steder i Sverige. Det er filantropihistorie, men også et stykke af velfærdsstatens tidlige historie, vi her får fortalt i ord, tabeller og billeder. Og konklusionerne synes oplagte startsteder for undersøgelser af danske forhold.

Da hovedlinierne i Maria Sundkvists afhandling som nævnt er omtalt i et tidligere nr. af *Historisk Tidsskrift*, skal jeg her blot trække enkelte af de centrale pointer frem fra Gena Weiners undersøgelse. Styrken i Weiners afhandling ligger i den komparative indfaldsvinkel. Gennem en sammenligning af to forskellige filantropiske foreninger – oprettet i henholdsvis 1905 og 1911 – nuanceres vores viden om filantropien, dens organisationsformer og dens aktører. Relationerne til de kommunale institutioner belyses såvel som forholdet mellem mænd og kvinder, amatører og professionelle, hvilket især vil sige læger og sygeplejersker. Weiner ender med at konkludere, at da kommunen og det offentlige tog over fra slutningen af 30'erne, kom det langt fra som en overraskelse for ansatte og frivillige i de filantropiske organisationer. Tværtimod, disse havde siden 1920'erne på den ene side bestræbt sig på at blive almene i deres rækkevidde samtidig med, at det offentlige på den anden side havde udvidet sit engagement i barndommen. Derfor kunne de mødes på midten – for børnenes skyld. Og en række af de, som tidligere havde været beskæftiget i de private organisationer, fik nu arbejde i det kommunale eller statslige embedsværk.

Udover denne interessante analyse af samspillet mellem det private og det offentlige i velfærdsstatens første årtier, rummer Weiners afhandling også en spændende analyse af 278 breve, skrevet af børn, placeret i plejefamilier af Barnavårdsbyråen. Iflg. Weiner vidner børnenes breve om, at de så børneværnskontoret som enten en ressource eller en myndighed. Det var hovedsageligt piger, der skrev for at høre nyt om deres egen familie, for at bede om tøj eller penge til en cykel – eller bare for at have nogen at betro sig til. Det er et meget bevægende kildemateriale, som Weiner lægger tabeller og lagkagediagrammer ned over. Det er lige før, at den kvantitative analyse tager ordet ud af munden på

børnene – og et eller andet sted kan jeg ikke være fri for at tænke, at det vidner om den berøringsangst, som historikere ofte lægger for dagen, når vi kommer (for) tæt på følelsesladet materiale. Det undrer i hvert fald mig, at spørgsmålet om seksualitet – børnenes egen, såvel som voksnes udnyttelse heraf – slet ikke diskuteres i afhandlingen.

Formelt dækker afhandlingen perioden 1900-1940, men det er tiden indtil 1925-30, der fylder mest. Børnepsykologiens indtog i den moderne børneforsorg i løbet af 1930'erne er således efter min mening helt underspillet – det er lægerne, de tidlige socialarbejdere og borgerskabets herrer og fruer, som kommer til at tegne de to foreninger.

Men fraset disse kritiske bemærkninger, så er det et imponerende arbejde, der er lagt ned i denne såvel som i Maria Sundkvists afhandling. Især når man tager i betragtning, at barndommens kulturelle og sociale historie for 10 år siden var svær at få øje på. Det var en specialitet, som trivedes i museumsverdenen og i de folkløstiske samlinger. Sådan er det ikke længere i Sverige. Lad os håbe, at denne udvikling vil smitte af på dansk historieforskning.

Ning de Coninck-Smith

BENT BLÜDNIKOW: Post og Tele under samme tag. *P&Ts historie 1927-1960*. København 1993. 438 s., ill, kr. 300.

HANS CHR. JOHANSEN: Fra monopol til konkurrence. *P&Ts historie fra 1960*. København 1993. 373 s., ill, kr. 300.

Med de to nævnte bind er den store fremstilling af P&Ts historie nået afslutningen. Som begrundelse for værkets igangsættelse skrev generaldirektør Helge Israelsen i sin tid, at den hidtidige historik ikke tilstrækkeligt havde belyst institutionen i dens sociale og økonomiske sammenhæng, og det er utvivlsomt rigtigt. Ligeså utvivlsomt må man ikke forvente i et værk udgivet for et formentligt betydeligt millionbeløb af institutionen selv at finde den gennemførte analyse af den sociale og økonomiske sammenhæng, som man da nok kunne ønske sig.

Det gælder også de foreliggende to bind, der skildrer udviklingen fra 1927 til i dag. Men iøvrigt er de ganske forskellige indbyrdes. Udviklingen af etaten, fra sammenslutningen af postvæsen og telegraf- og telefontjenesten i 1927, frem til den begyndende ekspansionsperiode omkring 1960, tager arkivar Bent Blüdnikow sig af. Bindet er på mange måder præget af hans interesse for de menneskelige relationers og den persontætte skildrings vitale betydning også i institutions-historiske sammenhænge, og det giver hans fremstilling åbenlyse kvaliteter, lidt som i Monrad Møllers fremstilling i værkets bd. 2. Den sikre, reglementerede og mekaniserede befordring af store postmængder og regulerede kommunikationer, og den organiserede omhu og centraliserede kommandostruktur, det krævede i et væsen som P&T, tegner Blüdnikow op til et meget charmerende billede af et stykke bureaukratisk stilleben, en tjenestemands- og embedsstansens indian summer, før automatisering, politisering og privatisering fjernede fundamentet for denne forvaltningskultur. Og man får et ret godt indtryk af,